רב חלבו באיש לא איכא דקא אתי אמר להו לא כך היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה לא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס ר' עקיבא לבקרו ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו חיה א"ל רבי החייתני יצא ר' עקיבא ודרש [א]כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות מאי גרמא אילימא כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה וכל שאין מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות שימות ס"ד אלא כל שאין מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות [ב]רבא יומא קדמאה דחליש אמר להון לא תיגלו לאיניש דלא לתרע מזליה מכאן ואילך אמר להון פוקו ואכריזו בשוקא דכל דסני לי ליחדי לי וכתיב [1]בנפול אויבך אל תשמח [ג]וגו' ודרחים לי ליבעי עלי רחמי אמר רב כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גיהנם שנאמר [2]אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו י"י אין דל אלא חולה שנאמר [3]מדלה יבצעני אי נמי מן הדין קרא [4]מדוע אתה ככה דל בן המלך בבקר בבקר וגו' [ד]אין רעה אלא גיהנם שנאמר [5]כל פעל י"י למענהו וגם רשע ליום רעה ואם ביקר מה שכרו מה שכרו כדאמר ניצול מדינה של גיהנם אלא מה שכרו בעוה"ז [6]י"י ישמרהו ויחייהו ואושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו י"י ישמרהו מיצר הרע ויחייהו מן היסורין ואושר בארץ שיהו הכל מתכבדין בו ואל תתנהו בנפש אויביו שיזדמנו לו ריעים כנעמן שריפו את צרעתו ואל יזדמנו לו ריעים כרחבעם שחילקו את מלכותו תניא [ה]ר"ש בן אלעזר אומר אם יאמרו לך ילדים בנה וזקנים סתור שמע לזקנים ואל תשמע לילדים שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין וסימן לדבר [7]רחבעם בן שלמה אמר רב שישא בריה דרב אידי [ו]לא ליסעוד איניש קצירא לא בתלת שעי קדמייתא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי תלת שעי קדמייתא רווחא דעתיה בתרייתא תקיף חולשיה [ז]אמר רבין אמר רב מניין שהקב"ה זן את החולה שנאמר [8]י"י יסעדנו על ערש דוי וגו' ואמר רבין אמר רב מניין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר י"י יסעדנו על ערש דוי תניא נמי הכי [ח]הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא ע"ג ספסל ולא על גבי כסא אלא מתעטף ויושב ע"ג קרקע מפני שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר י"י יסעדנו על ערש דוי ואמר רבין [ט]אמר רב מטרא במערבא סהדא רבה פרת ופליגא דשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מתבריך ופליגא דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין
אלא

רש"י

כאיש. חלה. ואית דגרסי באש: **כאילו שופך דמים.** מפני שבני אדם שנכנסין לבקרו עושים לו לחולה כל צרכיו: **לא שיחיה ולא שימות.** שהרי אינו יודע בעניינו של חולה: **דלא ליתרע מזליה.** דדילמא מתקלקלא לאלתר. אי נמי דלא לישתעי מילי עילויה: **מכאן ואילך.** חזי דלא מתרפא אמר להו פוקו ואכריזו: **ריעים כנעמן.** שריפאוהו מצרעתו כגון אלישע דהוה נביא חזן והשיאו עצה לנעמן: **אם יאמרו לך נערים בנה.** בית המקדש: **וזקנים אומרים סתור.** ואל תבנה: **וסימן לדבר מרחבעם.** דכתיב (מלכים א יב) ויעזוב את עצת הזקנים וגו' ונחרב בית המקדש על אותה עצה. והמורה לא פירש בבית המקדש ואיכא ברייתא[י] דקתני בהדיא בבית המקדש: **לא לסעוד.** כמו (במדבר טז) ופקודת כל האדם מתרגמינן וסעודא: **תלת שעי קמייתא רווחא דעתיה.** כדאמר בעלמא (ב"ב טז:) אידלי יומא אידלי קצירא. ודילמא אמר לא אצטריך למבעי רחמי עליה דאינו כל כך חולה: **יסעדנו.** כמו ולחם לבב אנוש יסעד (תהלים קד): **ומניין שהשכינה כו' שנאמר ה' יסעדנו.** קרי ביה ישענו. אי נמי יסעדנו ממש שמסעד שכינה על ראשו כדאמרן בהדיא ששכינה שרויה למעלה ממיטתו: **סהדא רבה פרת.** כשנהר פרת גדול הוי עדות לגשמים שיורדין לא"י דא"י גבוה מכל הארצות ובאין גשמים ונופלין בפרת ומתגדל מהן. והאי דאמרי' דנהר מתגדל ממי הגשמים הוי פלוגתא אדשמואל: **נהרא מכיפיה מתברך.** שנובע מגדותיו ולא ממי גשמים:
אלא

ר"ן

כאיש. חלה: **אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות.** נראה בעיני דה"ק פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחליו הרבה ואי אפשר לו שיחיה כדאמרינן בפרק הנושא (כתובות קד.) דכיון דחזאי אמתיה דרבי דעל כמה זימנין לבית הכסא ואנח תפילין וקא מצטער אמרה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי. ומש"ה קאמר דהמבקר חולה מועילו בתפלתו אפי' לחיות מפני שהיא תפלה יותר מועלת ומי שאינו מבקרו אין צריך לומר שאינו מועילו לחיות אלא אפי' היכא דאיכא ליה הנאה במיתה אפי' אותה זוטרתי אינו מהנהו: **לא ליסעוד איניש.** לא יבקר. ופקודת כל האדם[ט] מתרגמינן וסיעורא: **קצירא בתלת שעי קמייתא רווחא דעתיה.** וכסבור המבקר שנתרפא ואין צריך לבקש רחמים עליו: **בתרייתא תקיף חולשיה.** וכסבור שהוא באפס תקוה ומתיאש מן הרחמים: **לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי ספסל.** איכא מאן דאמר דדוקא כשהחולה שוכב על גבי קרקע שנמצא מבקר גבוה ממקום שכינה: **אמר ר' אבין אמר רב מטרא במערבא סהדא רבה פרת.** כשיורד מטר בא"י מעיד עליו פרת בבבל שכל שהוא גדול בידוע שאע"פ שלא ירדו גשמים כאן ירדו גשמים בא"י. ונפקא מינה שאסור לטבול בו לפי שאין מי גשמים הנוטפין מטהרין בזוחלין אלא באשבורן כלומר דקוו וקיימי כדתניא בספרי[ש] אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעין ובור[י] מעיין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן הילכך כל היכא דאיכא למיחש שמא רבו נוטפין על הזוחלין אסור והיינו כשהנהר גדול הרבה אבל אם היה הולך לאטו או שלא נתרבה אלא מעט דליכא לספוקי ברביית נוטפין שרי כדתניא בתוספתא העיד ר' אלעזר בר צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים[כ]: **ופליגא דשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מתבריך.** מכיפיה מסלעו. כלומר ממקורו הוא מתגדל שאע"פ שאנו רואים שכשהגשמים יורדין נהרות מתרבים עיקר רבויין ממקורן הוא כדאמרי' בפרק סדר תעניות (תענית כה:) אין לך כל טפח וטפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים ונמצא שלעולם זוחלין רבין על הנוטפין דהא לטפח של גשמים איכא טפחיים דמעיין הלכך לשמואל מותר לטבול בנהרות לעולם אפי' כשנראה לעין שנתרבו הרבה מחמת המטר: **ופליגא דידיה אדידיה דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין.** דאיכא למיחש לרבו הנוטפין:
אלא

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פי"ד מהל' אבל הל' ד:

מג ב מיי' שם הל"ה סמג עשין מד"ס ב טוש"ע יו"ד סי' שלה סעי' ד:

מד ג מיי' שם הל"ו טוש"ע שם סעי' ג:

תוספות

לסעוד. אם יבקר לחולה. פיקוד מתרגמינן וסעוד: רווח נפשיה. החולה וסבור המבקר החולה עובר לו חליו ומנע מלבקש רחמים: בתלת בתרייתא תקיף חולשיה. ומסיח מלבקש רחמים עליו: סהדא רבה פרת. שרבו מימיו מן הגשמים:

פירוש הרא"ש

רב חלבו באיש. פי' חלה כדאמרי' בבמה מדליקין (דף ל.) מן קדם דאיבא בשבת: שבכבדו ורבצו לפניו. לפני החולה נטוי רבי עקיבא כי הנכנס לבקר את החולה תפקת כל צרכיו ומתמיהו: אינו מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות. וזו היא רעה גדולה שאם היה מבקרו היה מבקש עליו רחמים ואפשר שעת רצון הוא והיתה תפלתו נשמעת ומניעות הביקור גורם שימות. דלא ליתרע מזליה. דנפל חולה אדרי קמיני (שבת לב.) ואולי ננקבת מועטת שיבקשו רחמים יתוסף חליו: משכיל אל דל. משכיל אליו לבקרו ולפקח בצרכיו: שיראהו מצרעתו. שהשיאוהו עצה לנטול כידון: רחבעם בן שלמה. שהשיאוהו עצה לומר אבי יסר אתכם בשוטים ואני בעקרבים: לא ליסעוד. לא לבקר: רווחא דעתיה. וסבור הוא שנתרפא ולא יתפלל עליו: תקיף חולשיה. וכבר הוא מסוכן שאין תפלתו מועלת לו: סהדא רבה פרת. כי מרוב גשמים שירדו בארץ ישראל גדל הנהר ורבה וריבון בני בבל ושמחים בטובת אחיהם: נהרא מכיפיה מתבריך. מסלעו ומקרקעו מימיו גדלים כי רוב גדול הנהר מן התהום כדאיתא בתענית בפרק סדר תעניות (דף כה:) שאין לך טפח יורדת מלמעלה שאין לך טפחיים עולין כנגדה הילכך לא יגדל הנהר ממי גשמים שנוטפין במקום אחד: אין המים מטהרין בזוחלין. דמיישינן שמא רבו עליו נוטפים שמי גשמים רבו על עיקר מי הנהר ונתבטלו ברוב ולא אמר קמא קמא בטיל שכל דבר שדרכו ליגדל וגם גדל בלי הפסק לא אמר קמא קמא בטיל כמו שנבאר לקמן בפרק הנודר מן הירק (דף נח:) וכיון דאינו בטל נהפכו כולם לנוטפים ותנן במסכת מקואות (פ"ה מ"ה) הנוטפין כמקוה ומקוה אינו מטהר בזוחלין [כו'] ת"ל אך חלק מעיין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן אבל מעיין לא אימעט מאשבורן דתניא בתוספתא (מקואות פ"ה) מעיין שמימיו מועטים וריבה עליו והרבינו מטהר כאשבורן ותנן נמי (שם פ"ד מ"ה) כל הימים כמקוה והימים ממעיינות הם כאן והיינו טעמא דלשון מקוה משמע אשבורן ולא זוחלין כדכתיב יקוו המים אל מקום אחד אבל מעיין בין זוחל בין עומד במקום אחד נקרא מעיין ומ"מ אי לאו אך חלק הוה מקשינן מקוה למעין לטהר בזוחלה:

מסורת הש"ס

א) ברכות נה:, ב) נ"ל וכבלאו אל יגל לבך מן יראה ה' וגו' והשיב תעליו לפוי, ג) [לעיל כה.], ד) [מגילה לא:], תוספתא ע"ז פ"א, ה) שבת יב:, ו) בכורות נה:, ז) [תוספתא ע"ז פ"א], ח) [במדבר טז], ט) [שמיני פרשה ב], י) [ויקרא יא], כ) [וכ"ה במקואות פ"ה מ"ה],

תורה אור השלם

1. בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ: משלי כד יז
2. אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְיָ: תהלים מא ב
3. דּוֹרִי נִסַּע וְנִגְלָה מִנִּי כְּאֹהֶל רֹעִי קִפַּדְתִּי כָאֹרֵג חַיַּי מִדַּלָּה יְבַצְּעֵנִי מִיּוֹם עַד לַיְלָה תַּשְׁלִימֵנִי: ישעיהו לח יב
4. וַיֹּאמֶר לוֹ מַדּוּעַ אַתָּה כָּכָה דַּל בֶּן הַמֶּלֶךְ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר הֲלוֹא תַּגִּיד לִי וַיֹּאמֶר לוֹ אַמְנוֹן אֶת תָּמָר אֲחוֹת אַבְשָׁלֹם אָחִי אֲנִי אֹהֵב: שמואל ב יג ד
5. כֹּל פָּעַל יְיָ לַמַּעֲנֵהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה: משלי טז ד
6. יְיָ יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ וְאֻשַּׁר בָּאָרֶץ וְאַל תִּתְּנֵהוּ בְּנֶפֶשׁ אֹיְבָיו: תהלים מא ג
7. אֱמֹר אֶל רְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶל כָּל בֵּית יְהוּדָה וּבִנְיָמִין וְיֶתֶר הָעָם לֵאמֹר: מלכים א יב כג
8. יְיָ יִסְעָדֶנּוּ עַל עֶרֶשׂ דְּוָי כָּל מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ: תהלים מא ד

גליון הש"ס

גמ' לא ליסעוד איניש. עיין רש"י שבת דף יב ע"ב ד"ה סועד וצ"ע דגרסי' כאן לא ליסעוד:

מוסף רש"י

מטרא במערבא. בארץ ישראל, סהדא רבה פרת. פרת מעיד כשהוא יורד מארץ ישראל לבבל וגדל ממי הגשמים שיודעין בני בבל שירדו גשמים בארץ ישראל ושמחים על אחיהם (שבת סה. וכעי"ז בכורות נה:). נהרא מכיפיה מתבריך. משפתו ומקורו ומסלעו, סלע מתרגמינן כיפא, מכיפיה מיברך ולא ממי הגשמים (שבת סה.). אין המים מטהרין בזוחלין. אין מטהרין אדם וכלים הזוחלין כמו דרך זחילה וצריך להמשיך למקוה ולטבול במקוה (שם). דבכל שעה הוי מים נוטפין רבין עליהן (בכורות נה:).